

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת פקודי-שקלים, תשע"ד
מספר 1058מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

האומנם נכון להוציא השבת שני ספרי תורה? על טרחא דציבורא בהוצאת ספר תורה לקריאת פרשת שקלים נריה גוטל

מנהג רווח להוציא שני ספרי תורה בשבת שקלים: אחד לפרשת השבוע ואחד לפרשת שקלים [ואם חל בראש חודש – שלושה ספרים]. לאמתו של דבר, הנהגה זו תמוהה ואומרת דרשני, שכן תדיר הוא שפרשת שקלים ממש מצרנית לפרשת השבוע.¹ לא זו בלבד שטיעון 'טרחא דציבורא' לא שייך בזה כלל, אלא שאדרבה: הטרחה בהוצאת שני ספרים, הגבהתם וגלילתם מרובה מזו שבהוצאת ספר אחד בלבד והשארתו גם לקריאת 'שקלים'!

אמת, הלכה היא בידוע ש"אין גוללין ספר תורה בציבור", אם "מפני כבוד הציבור"² "שיהיו מצפים ודוממים"³ אם משום טורח הציבור, "שלא יטריח עליהן להיותן עומדין עד שיגלולו".⁴ ברם, הלוא אפילו במצב כזה התירו "אם אין להם אלא ס'ת אחד, והם צריכים לקרות בשני עניינים, גוללין וידחה כבוד הציבור",⁵ וביאר המגן אברהם⁶ כי השוני בין הלכה זו ובין כהן גדול שקרא על-פה ולא גללו⁷ נובע מההבחנה בין מקדש ובין בית כנסת: "צ"ל דבשלמא במקדש היו כל ישראל ולא מחלו, משא"כ בבית הכנסת דיש מתי מעט ומסתמא מוחלין על כבודם כדי לקיים קריאת המפטיר דשבת ור"ח ומפטיר די"ט דהוא תקנת הגאונים". מכאן ש'טרחא' מתקזזת ב'מחילה',⁸ והלוא בנדון דידן ודאי שיש מחילה, שכן אפילו הטרחה נחסכת.

יתרה מזו: הלוא הוצאת ספר תורה נוסף אינה כה פשוטה, שהרי בגמרא⁹ שאלו על קריאת כהן גדול ביום הכיפורים, אשר חלקה נעשתה על-פה: "ובעשור של חומש הפקודים קורא על פה. אמאי? נגלול וניקרי!" והשיבו: "אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת, לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור,

* הרב פרופ' נריה גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל, ומרצה בכיה"ס לחינוך, אוניברסיטת בר אילן.

¹ למשל, בשנה זו, תשע"ד: משלהי פקודי לכי תשא; אשתקד, תשע"ג, ובשנה הבאה, תשע"ה – משלהי משפטים לכי תשא, וכן הלאה על זו הדרך: הפרשיות מצרניות מאוד.

² שולחן ערוך אורח חיים סימן קמד סעיף ג.

³ משנה ברורה שם, יד.

⁴ רמב"ם, הלכות תפילה יב, כג.

⁵ כדעת המרדכי והריטב"א, ושלא כדעת הרשב"א הסובר שבמקום שאין אלא ספר תורה אחד יקראו את הפרשה השנייה מתוך החומש, ובלבד שלא יגלול בפני הציבור. ראו בית יוסף שם. וכן ראו שולחן ערוך, שם.

⁶ שם סק"ז.

⁷ משנה יומא פ"ז מ"א.

⁸ וכן דעת רבנו ירוחם ומרדכי, פרי חדש, כנסת הגדולה ועוד.

⁹ וראו בבלי סוטה מא ע"א. וכן ראו בבלי יומא ע"א.

מפני כבוד ציבור". ושוב שאלו: "ונייתי אחרינא ונקרי!" לזה ניתנו כמה תשובות: "רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון, וריש לקיש אמר משום ברכה שאינה צריכה". על השיטה הראשונה שאלו: "ומי חיישינן לפגמא? והאמר רבי יצחק נפחא: ראש חודש טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין אחת בענינו של יום, ואחת של ראש חודש (טבת) ואחת של חנוכה!" והשיבו על ידי הבחנה: "תלתא גברי בתלתא ספרי ליכא פגמא. חד גברא בתרי ספרי איכא פגמא" [שלושה קרואים בשלושה ספרים – אינו פגם, קרוא אחד בשני ספרים – יש פגם]. מכאן אפוא לנדון דידן: אמנם מדובר בתרי גברי בתרי ספרי, ואין פגם, אולם גם מעלה יתרה אין.

זאת ועוד: מסוגיה זו גופה מוכח שבפער קצר אין כל בעיה של גלילה, שהרי גוללים מ"אֲחֲרֵי מוֹת" (ויק' טז:א) ל"אֲךְ בְּעֶשְׂרִי" (שם כג:כו). רק המעבר הגדול יותר עד פרשת "וּבְעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ" שבשלהי ספר במדבר (במד' כט:ז) הוא הנחשב טרחה. ואף כי בזמנם נעשה הדבר בעת ביאור מתורגמן, ולא כן בזמננו, הרי עדיין דומה שבעיכוב קצרצר אין כל בעיה.

דבר זה נכון לא רק לרש"י שביאר (שם) כי הבעיה היא כאמור בהתעכבות, שכמעט שאינה קיימת, אלא גם לריטב"א (שם), שציין שסיבת ההיתר שזה "סדרו של יום", וכל איסור הגלילה לא נאמר אלא רק למה שאינו נמנה עם עיקרי סדר היום. לכן במועדים, אם אין שני ספרי תורה, יגללו ולא יקראו על פה. נראה אפוא שכך בענייננו: הגלילה עדיפה, וגם לריטב"א לא צריך להיות בזה כל חשש.

ואכן רבי יום טוב [בן משה] צהלון (מהריט"ץ, צפת 1559-1638) העלה בתשובתו¹⁰ כסברה שבהחלט ייתכן שלא היו מוציאים אלא ספר תורה אחד, ואותו היו גוללים:

דבכל המשניות שמזכירין הד' פרשיות אינו נזכר בפירוש שמוציאין שני ספרי תורה והיית יכול לומר דלא היו מוציאין שני ספרים, משום פגמו של ראשון, אלא גוללין אע"ג דאיכא משום טורח צבור.

ברם האמת צריכה להיאמר שמשמע שם כי אליבא דאמת אין הוא סובר כך, ולא בא אלא לציין שאין הנחיה מפורשת על נחיצות הוצאת שניים.

ואולם לגופם של דברים, הן מצד שיקולי טרחה והן בשל כבוד הציבור דומה שלמצער בנדון דידן דווקא עדיפה הגלילה על ההוצאה. ואם בכל זאת נהגו להוציא ספר תורה שני, הרי זה נובע אולי משתי מגמות: "זכר" לפרשת שקלים ו"היכר" מסוים לפרשת שקלים.

במה דברים אמורים? ובכן, נקדים ונאמר שמוסגית הש"ס¹¹ עולה דבר קיומן של שלוש-ארבע מחלוקות יסודיות על פרשת שקלים: קיימת מחלוקת בין ר' אסי ובין ר' ירמיה בשאלה אם באותן שבתות היו קוראים את הפרשה "הרגילה" וגם את אחת מד' הפרשיות או הסתפקו בקריאת הפרשה הייחודית בלבד. כמו-כן קיימת מחלוקת בין רב לשמואל בשאלה מה היא פרשת שקלים: האם הכוונה ל"צו את בני ישראל" שבפנחס (במד' כ"ח) או לפרשת הנדבה שבכי תשא? ועוד קיימת מחלוקת כפולה בין ר' יצחק נפחא לאביי במקרה שפרשת שקלים חלה עם פרשת תצוה או עם פרשת כי-תשא: על תצוה – האם קוראים ברצף את תצוה ושקלים והכול יחד שבעה קרואים, או תצוה לבדה שבעה קרואים ושקלים היא המפטיר? ועל כי תשא – האם מתחילים אחרי שקלים עד ויקהל ואחר כך שבים לשקלים שבראש הפרשה, או קוראים כסדר ואז חוזרים וקוראים שנית את פרשת שקלים? כדעה האחרונה אף הוכרעה הלכה, אף כי בלוח הנוהג בימינו אין מציאות כזו (מאירי, טור). ואף על פי כן ציין המאירי כי יש שבכל זאת הוציאו תמיד שני ספרי תורה, אפילו במקרה כזה של תצוה-שקלים ושל כי תשא-שקלים, זאת למטרת "היכר".

אמור מעתה: טיעון ראשון למנהג הוצאת שני ספרי תורה בשבת שקלים, עשוי להתבסס על הרצון לשמר את שתי המחלוקות הראשונות, ועניינו "זכר" לאותה שיטה שגרסה כי פרשת שקלים היא "צו את בני ישראל" המרוחקת ובוודאי חייבה ספר שני, וגם זכר לאותה שיטה שגרסה קריאה יחידאית בשבת זו – רק פרשת שקלים. הן לזה הן לזה ראוי להוציא ספר ייחודי, שכן רק כך מובלט כהלכה ייחוד הפרשה.

טיעון שני להוציא שני ספרי תורה בשבת שקלים עשוי להתבסס על המחלוקת האחרונה, ולפיה גם כאשר שקלים מצרנית, יש עניין ב"היכר". ואדרבה: אם כאשר מדובר באותה פרשה גופה – שקלים-תשא, או פרשה התכופה לה – שקלים-תצוה, היו שנהגו להוציא שניים (כדברי המאירי) כדי שיהיה "היכר" לייחודה של פרשת שקלים, הרי בפרשה רחוקה יותר ודאי שכך הדבר.

מכל מקום, כבודן של השערות פרשניות אלה במקומן מונח, וברי שמכלל דוחק הן אינן יוצאות. לפיכך אפוא נוהג שאמנם רוח אולם נסיבותיו אומרות דרשני. ככל הנראה הוא אינו נובע אלא רק

¹⁰ שו"ת חלק א, סימן רצג.

¹¹ בבלי מגילה כט-ל.

מהשוואה לשאר צירופי קריאות אשר בדין הצריכו הוצאת שני ספרים. ואם כן, ואם אלה הנסיבות, דומה שהלכה למעשה בהחלט נכון להסתפק בהוצאתו של ספר תורה אחד בלבד.

עורך: הרב ד"ר חיים טלבי
עריכה לשונית: ד"ר יצחק הילמן